

СТУДЕНТСЬКА СПІЛЬНОТА, ЯК РЕТРАНСЛЯТОР ІСТОРИЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ДЕРЖАВІ

Мороко В. В.

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький національний технічний університет

Проблема творення національної (історичної) пам'яті є актуальною для багатьох країн Європи. Незалежно від географії розташування в той чи інший період свого розвитку до цього питання зверталися майже всі країни континенту. Різні роки початку дискусій, але однакові причини, що спонукали еліти апелювати до цієї теми – це криза самоідентифікації на тлі стрімкої трансформації політичної мапи світу. Відповідно відмінні завдання ставилися перед науковцями, на плечі яких покладался тягар пригадати все те, що допоможе нації (народу, громадянам) відчувати свою належність до конкретної спільноти. Тому й не дивно, що лейтмотивами таких досліджень стали: в Росії палке бажання зберегти, в Польщі – відновити, в Німеччині – зрозуміти, у Франції - сконструювати себе. Не оминула ця тенденція й Україну.

Але якими б шляхетними не були причини такої уваги до теми історичної пам'яті повсюдно вони призвели до загострення політичної конфронтації більшої чи меншої інтенсивності як в середині країни, так і за її межами. Достатньо пригадати суперечку істориків в Німеччині, проблему Едвобне в Польщі, Волині в Україні, Алжиру у Франції, «Русского мира» в Росії.

Як наслідок склалась ситуація, коли вже не важливо як дійсно події розвивалися в минулому, важливішим стало те, як їх тлумачать зараз. А це ризик повної втрати функцій та завдань історичної пам'яті як такої.

Саме тому ми пропонуємо наступну тезу – пам'ять є категорія, що об'єднує, а от політика розставляє «потрібні» акценти, і, як наслідок, роз'єднує. Чи можемо застосовувати цей же підхід до аналізу такої сутності, як історична пам'ять? Так, можемо.

Вітчизняний науковий світ вже двадцять років ламає списи навколо питання історичної пам'яті, її суті та наповнення. За цей час сформувалися дві течії, що існують в руслі однакового розуміння суті явища при його полярному змістовному наповненні. Перша – етноцентрична, друга – радянсько-консервативна з легким нальотом європоцентризму. І перші, і другі розуміють історичну пам'ять виключно як інструмент соціальної інженерії. Так Л. Нагорна наголошує, що її «можна відносити до типу

прагматичного знання, у чомусь прикладного, у чомусь філософсько-світоглядного». Вона також вважає історичну пам'ять складовою колективної ідентичності, але при цьому стверджує: «Історична пам'ять – це не стільки простір продукування історичного знання, скільки засіб донесення уже сформованих матриць історичного досвіду до широкого загалу»[3, с.8, 11, 13]. Тобто можемо спостерігати як у одного і того ж автора історична пам'ять із наратива плавно переходить в дискурс, перетворюючись на соціальний інструмент. І саме як інструмент розглядається в подальшому. При чому дослідник нещадно критикує націоналістичний концепт, що уособлює в собі історична політика держави за часів В. Ющенко. Натомість протиставляє йому європейські варіанти історичної політики, але спираючись на праці представників радянсько-консервативної течії – В. Кремня та В. Ткачено. Останні ж вважають, що у фундамент сучасної української нації закладені архаїчні цінності породжені сільською культурою привнесеною в місто! Як альтернативу націоналістичній концепції пропонують власну, в основу якої покладено необхідність визнання УРСР як суб'єкта історичної пам'яті та тезу: «в минулому – спільна слава і спільне каяття за скоєні гріхи; в майбутньому – спільний проект досягнення соціального суспільства»[1, с.60].

Не дивлячись на однакове розуміння історичної пам'яті як суті прикладної, у двох течій є протилежне наповнення. Ілюстрацією останнього може слугувати дискусія Я. Грицака та О. Музичка. Тоді зіштовхнулися дві тези. Перша: «якщо ми хочемо певного примирення, ми повинні приймати повністю і гордість за ті політичні сили, що творили Україну – чи за комуністів, чи за націоналістів, – й кожен має право гордитися тим, кого він приймає, але одночасно, якщо він гордиться, він повинен брати відповідальність за вчинені ними злочини. Тобто не може бути одного без іншого. Не може бути гордості без відповідальності. Бо гордість без відповідальності є просто гординя. Відповідальність без гордості – це просто мазохізм. Це має бути одне і інше. Умовно кажучи, я вважаю, що, тільки вони з різних сторін, в українській історії героями є і Шухевич, і генерал Григоренко»[4]. І друга – «основою для хоча б якогось порозуміння між українцями та неукраїнцями має стати каяття, якщо це вже так необхідно для створення політичної нації, представників цих меншин за злочини, що вчинили їхні предки та деякі з них самих проти українців»[2].

З цього – особливістю історичної пам'яті як складової політичного буття сучасної України є її політично вмотивований критичний дуалізм. Звідси будь яке намагання запропонувати власне бачення минулого політичними силами сприйматиметься як намагання накинути власний світогляд.

Підтвердження даній тезі знаходимо в світоглядному полі сучасної студентської молоді України за допомогою якої ми спробували відшукати такий собі колективний образ «Історичної Пам'яті».

Даний напрямок пошуку реалізувався нами через проведення опитування (див. додаток 1). Ми обрали цільовою аудиторією молодь у віці 18 – 22 років, яка навчається у вищому навчальному закладі. Особливістю обраних респондентів було те, що вони в масі своїй є вихідцями з сіл, віддалених не лише від обласного центру, а й від районного (як наприклад села Обше та Ясна Поляна Оріхівського, Орлянка Василівського та Ручаївка Запорізького районів). Мета розвідки – знайти залишки Традиції саме у цієї молодіжної аудиторії, маючи на увазі те, що вона виступатиме своєрідними ретранслятором думок, поглядів старшого покоління, яке через виховання вкладає в них своє світосприйняття.

Результати опитування відверто вразили, хоча з іншого боку вони підтвердили факт повільного дрейфу українського суспільства від тоталітарного минулого до, маємо надію, демократичного суспільства.

Абсолютна більшість респондентів згідно відповідям на питання №№ 25 – 27 є західне орієнтованими, тобто затишно їм виключно в Європі або Північній Америці. А от виходячи з відповідей на смислові блоки щодо важливих подій та постатей сучасна молодь є нащадками «радянської людини» та щиро відгукуються на пропонувану сучасними можновладцями історичну політику. Серед найважливіших подій поруч з Великою Вятчизняною війною називають і Голодомор. До політичних діячів, які зробили найбільший внесок в розбудову України зараховують Леніна, Сталіна, Брежнєва з одного боку, з іншого – Петлюру, Бандеру, Грушевського. Цікавий перелік національних Героїв дав період історії до ХХ ст. Тут майже однотайно названі – Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Іван Франко, Михайло Грушевський, Леся Українка та Григорій Сковорода. Нажаль даний Пантеон є радше свідченням вдалої соціальної реклами, ніж того, що цим діячам є місце в колективній пам'яті – всі ці персонажі зображені на гривневих купюрах, а отже першими приходили на думку опитуваним.

В цілому ж опитування засвідчило:

1. Домінування історичної політики держави над історичною пам'яттю.
2. Нашарування в свідомості молоді як радянських символів так і власне національних тем.
3. Підміна етнічних традицій релігійними та соціалістичними ритуалами.

Остання теза виходить з аналізу відповідей на питання №№ 48 та 49, де домінували виключно релігійні свята з православної традиції та Новий Рік з радянської.

Тобто молодь виявилася ретранслятором поглядів старшого покоління та спільнотою, що резонує з сучасною історичною державною політикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кремень В. Україна: сучасне майбутнього, сучасне минулого / В. Кремень, В. Ткаченко // Політичний менеджмент. — 2008. — № 3. — С. 51—61.
2. Музичко О. Хто такі українські історики і чого вони хочуть? О. Музичко // День. — 2001. — 8 — 9 квітня.
3. Нагорняк Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії / Л. Нагорняк. — К., ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012. — 328 с.
4. Україну штовхають до сербсько-хорватського варіанту розвитку подій – Грицак // Сайт «Радіо Свобода». Режим доступу до файлу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24644777.html>